

Γ' ΤΑΞΗ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1) Για παράδειγμα είναι δυνατό και να φοβηθούμε και να πάρουμε θάρρος και να επιθυμήσουμε και να οργιστούμε και να ευσπλαχνιστούμε και γενικά να ευχαριστηθούμε και να λυπηθούμε και πιο πολύ και πιο λίγο, και οι δύο περιπτώσεις δεν είναι καλό· το να αισθανόμαστε όμως τη στιγμή που πρέπει και σε σχέση με τα πράγματα που πρέπει και σε σχέση με τους ανθρώπους που πρέπει και για το λόγο που πρέπει και με τον τρόπο που πρέπει είναι και το μέσο και το άριστο, κάτι που είναι της αρετής. Με όμοιο τρόπο και σχετικά με τις πράξεις υπάρχει υπερβολή και έλλειψη και το μέσο. Η αρετή έχει σχέση με τα συναισθήματα και τις πράξεις στις οποίες η υπερβολή αποτελεί λάθος και κατακρίνεται η έλλειψη, ενώ το μέσο επαινείται και είναι σωστό· και τα δύο αυτά έχουν σχέση με την αρετή. Η αρετή επομένως είναι μια μεσότητα, επειδή έχει για στόχο της το μέσο.

2) α) Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιώντας ενδεικτικά παραδείγματα συναισθημάτων προσπαθεί να δείξει ότι σ' αυτά υπάρχει υπερβολή, έλλειψη και μέσο. Την υπερβολή και την έλλειψη τις αξιολογεί αρνητικά ενώ συνδέει την μεσότητα με την αρετή. Πως μπορεί όμως να βρεθεί η μεσότητα στα συναισθήματα ή στις πράξεις; Απαντώντας στο ερώτημα αυτό αναφέρει πέντε προϋποθέσεις οι οποίες καταδεικνύουν τον περιστασιακό χαρακτήρα της ηθικής αρετής και μπορούν να προσδιορίσουν το μέσον: Αυτές είναι :

- α) ο χρόνος κατά τον οποίο πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα
- β) τα πράγματα σε σχέση με τα οποία πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα
- γ) οι άνθρωποι σε σχέση με τους οποίους πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα
- δ) Ο λόγος για τον οποίο πρέπει να νιώθουμε ένα συναίσθημα
- ε) ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να εκδηλώνουμε ένα συναίσθημα

Λόγω του πλήθους των προϋποθέσεων αυτών συμπεραίνουμε ότι η εκδήλωση των παθών ή των πράξεων ενός ανθρώπου καθορίζεται από πολλαπλές συνθήκες, ενώ, για να επιτευχθεί η μεσότητα, χρειάζονται διαρκείς προσπάθειες και προσεκτικές κινήσεις. Πρόκειται για ένα αδιάκοπο ηθικό αγώνισμα που δύσκολα και με πολύ κόπο μπορεί κάποιος να το κατακτήσει. Διαφαίνεται ακόμα ότι η

μέσοτητα δεν είναι πάντοτε ή ίδια σε σχέση με εμάς, αλλά προσαρμόζεται και αναζητείται κάθε φορά μέσα στις πολλές και διάφορες συνθήκες και καταστάσεις που εκδηλώνεται το πάθος.

Είναι επομένως προσωπική ευθύνη του κάθε ανθρώπου να καθορίζει το δεῖ (=πρέπει) για να καταλήξει στο καλύτερο αποτέλεσμα.

Η ύπαρξη του δεῖ υποδηλώνει ότι υπάρχουν κάποια κριτήρια συμπεριφοράς και πρότυπα που απαιτεί η πολιτική κοινότητα τα οποία καθορίζουν την ορθότητα των πράξεων μας και απορρέουν είτε από τους άγραφους κανόνες συμβίωσης (κώδικας ηθικής συμπεριφοράς) είτε από τους γραπτούς νόμους της πόλης, και βέβαια τη λογική του φρόνιμου ανθρώπου που υποδεικνύει στον άνθρωπο τι πρέπει να πράξει και τι όχι.

3) Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη για να οριστεί μια έννοια πρέπει να καθοριστεί το προσεχές γένος της, να υπαχθεί δηλαδή η οριστέα έννοια στο πλησιέστερο σύνολο στο οποίο περιέχεται και στη συνέχεια να καθοριστεί η ειδοποιός διαφορά της, το ιδιαίτερο δηλαδή γνώρισμα που διαφοροποιεί την οριστέα έννοια απ' τις ομογενείς της. Για παράδειγμα το προσεχές γένος του ανθρώπου είναι η έννοια ζώο. Η ειδοποιός διαφορά του είναι η λογική του.

Το προσεχές γένος της έννοιας αρετή είναι οι έξεις. Η ειδοποιός διαφορά είναι η προαίρεση που προκύπτει απ' τη λογική του ανθρώπου. Στο σημείο αυτό ο Αριστοτέλης επιχειρεί ένα πληρέστερο ορισμό της αρετής. Είδαμε ως τώρα ότι η αρετή είναι έξη και συνδέεται με τα πάθη. Ο άνθρωπος με τις πράξεις του και τον τρόπο συμπεριφοράς που υιοθετεί "εθίζεται" και αποκτά ορισμένα σταθερά χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Η έξη, προσθέτει σε αυτή την ενότητα ο φιλόσοφος, είναι προαιρετική. Η προαίρεση περιλαμβάνει τη σκέψη, την επιλογή και την προσπάθεια που απαιτείται για να πράξει κάποιος αυτό που πρέπει. Επομένως, η έννοια προαίρεση περιλαμβάνει τη λογική σκέψη, γιατί μόνο η λογική υποδεικνύει κάθε φορά την πρόπουσα συμπεριφορά και στάση και δίνει τη δυνατότητα της επιλογής. Ο ίδιος ο άνθρωπος λοιπόν πρέπει να αποφασίσει και να εφαρμόσει στη ζωή του το μέτρο, αποφεύγοντας τις ακρότητες σε όλες τις πράξεις του και τις ενέργειές του. Αν ο δρόμος προς την αρετή ήταν υποχρεωτικός για όλους, αν δεν υπήρχε δηλαδή η δυνατότητα επιλογής, αλλά ο καταναγκασμός τότε καμιά αξία δεν θα είχε για τον άνθρωπο η αρετή. Η αρετή είναι ένα αδιάκοπος ηθικός αγώνας, συνδέεται με το χαρακτήρα του ανθρώπου, την αγωγή του, τη λογική του και εξαρτάται από τη δική του θέληση και βούληση, αν θα αγωνιστεί για την κατάκτησή της.

4) Η αρετή συνδέεται με τη μέσοτητα σε σχέση με εμάς (πρός ήμᾶς) και είναι έξις προαιρετική, με κριτήρια επομένως υποκειμενικά. Η μέσοτητα δεν είναι πάντοτε η ίδια σε σχέση με εμάς, αλλά προσαρμόζεται και αναζητείται κάθε φορά μέσα

στις πολλές και διάφορες συνθήκες και καταστάσεις που εκδηλώνεται το πάθος. Είναι επομένως προσωπική ευθύνη του κάθε ανθρώπου να καθορίζει κάθε φορά το δεῖ (=πρέπει) για να καταλήξει στο καλύτερο αποτέλεσμα, θα μπορούσε όμως να δημιουργηθεί η εντύπωση πως το κάθε επιμέρους άτομο, ορίζοντας με ένα δικό του τρόπο το δικό του μέσον, ορίζει με έναν απολύτως δικό του τρόπο την αρετή. Υπάρχει κοινός κανόνας για τον καθορισμό της ουσίας και του μέτρου της αρετής; Το μέτρο της σωστής επιλογής, κατά τον Αριστοτέλη, είναι ο φρόνιμος άνθρωπος. Ο φρόνιμος θα καθορίσει με τη λογική του τη μεσότητα των πράξεων. Με τη φράση φρόσιμένη λόγω ο Αριστοτέλης επισημαίνει ότι ο καθορισμός της αρετής συνδέεται άμεσα με την αντικειμενικότητα, αυτή που εκφράζεται από τον ορθό λόγο του συνετού, του φρόνιμου ανθρώπου. Αυτός θα καθορίσει το δέον, αυτό που πρέπει να γίνεται μέσα στην κοινωνία. Επομένως, ο χαρακτήρας της αρετής είναι αντικειμενικός και όχι υποκειμενικός.

5) Ήδη ο Ηράκλειτος, ο μεγάλος εφέσιος σοφός που έζησε γύρω στο 500 π.χ. είχε πει ότι δαίμων για τον άνθρωπο δεν είναι παρά ο χαρακτήρας του. Το ίδιο είχε πει και ο Δημόκριτος ο μεγάλος ατομικός φιλόσοφος του 5ου/4ου αι πχ, αυτός μάλιστα με ακόμη μεγαλύτερη σαφήνεια (ευδαιμονία ψυχής και κακοδαιμονία). " Είναι υπόθεση της ψυχής η ευδαιμονία και η κακοδαιμονία". Όλα αυτά θέλουν να πουν πως αυτό ακριβώς που ο άνθρωπος περιμένει από τον δαίμονα, από το θείον, το έχει, στην πραγματικότητα, μέσα στον ίδιο τον εαυτό του με άλλα λόγια όλοι οι άνθρωποι επιζητούν την ευδαιμονία, μόνο όμως από τις δικές τους πράξεις εξαρτάται αν θα φτάσουν κάποτε ή όχι σ'αυτήν. Όλες λοιπόν αυτές οι ιδέες πρέπει, στο τέλος, να έγιναν καθοριστικές για του Αριστοτέλη την σκέψη: το αποτέλεσμα ήταν ο ορισμός του της ευδαιμονίας όπως τον διαβάζουμε στο τέλος του Α' βιβλίου των Ηθικών Νικομάχειων του: "ή ευδαιμονία ἐστὶ ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' ἀρετὴν τελείαν". Ενέργεια λοιπόν, κατά τον Αριστοτέλη, η ευδαιμονία του ανθρώπου, όχι κατάσταση, και πάντως ενέργεια της ψυχής του, με τους κανόνες της τέλει αρετής.

(ενδεικτικά προτείνονται)

6) α) οντότητα - οὐσαν	β) 1) μεσόγειος
λιποτάκτης -ἐλλείπειν	μεσόκοπος
ηδονικός - ήσθηναι	2) παθολόγος
παραίνεση -ἐπαινεῖται	παθογόνος
αναβλητικός -ὑπερβάλλειν	3) λογότυπος
	λογοθεραπεία
	4) ευπάθεια
	εύλογος
	5) ολομέλεια
	ολόπλευρος

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Δεν είναι λοιπόν δύσκολο να αντιληφθεί κάποιος, κύρισι δικαστές, ότι οι διαφωνίες μεταξύ των ανθρώπων δεν έχουν σχέση με το πολίτευμα, αλλά με τα ατομικά συμφέροντα του καθένα. Εσείς, λοιπόν, πρέπει λόγω αυτών να ελέγχετε τους πολίτες, αφενός εξετάζοντας πώς είχαν ζήσει ως πολίτες στη δημοκρατία, αφετέρου ερευνώντας αν υπήρχε κάποια όφελος σε αυτούς, όταν το καθεστώς μεταβλήθηκε · γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο θα κρίνατε πάρα πολύ δίκαια σχετικά με αυτά. Εγώ, λοιπόν, θεωρώ ότι, όσοι είχαν χάσει τα πολιτικά τους δικαιώματα στη δημοκρατία ή είχαν λογοδοτήσει ή είχαν στερηθεί την περιουσία τους ή είχαν περιπέσει σε κάποια άλλη παρόμοια συμφορά, αρμόζει σε αυτούς να επιθυμούν άλλα πολιτεύματα, ελπίζοντας ότι η αλλαγή (του πολιτεύματος) θα τους ωφελήσει κάπως.

Γ2α.	<u>Αρσενικό</u>	<u>Θηλυκό</u>	<u>Ουδέτερο</u>
έκαστω:	έκαστοις,	έκασταις,	έκαστοις
τοιαύτη:	τοιούτοις,	τοιαύταις,	τοιούτοις
αυτοῖς:	ἐαυτῶ και αὐτῶ,	ἐαυτῆ και αὐτῆ,	-----

Γ2β.

Ενεστώτας:	γινώσκειν	δίδωσι
Παρατατικός:	-----	έδιδου
Μέλλοντας:	γνώσεσθαι	δώσει
Αόριστος:	γνῶναι	έδωκε
Παρακείμενος:	έγνώκεναι	δέδωκε
Υπερσυντέλικος:	-----	έδεδώκει

Γ3α.

δικασταί: επιθετικός προσδιορισμός στο ἄνδρες
 ἰδία: δοτικοφανές επίρρημα του τρόπου (δοτική επιρρηματική του τρόπου) στη
 μτχ. συμφερόντων
 αυτοῖς: δοτική προσωπική κτητική από το υπαρκτικό (εδῶ) ἐγίγνετο
 τῶν ὄντων: επιθετική μετοχή ως αντικείμενο της μετοχής ἀπεστερημένοι
 αυτοῖς: δοτική προσωπική χαριστική από το ἔσσεσθαι/ ή δοτική αντικειμενική από
 το ὠφέλειαν.

Γ3β.

ὅτι οὐ περὶ πολιτείας εἰσὶν αἱ πρὸς ἀλλήλους διαφοραί, ἀλλὰ περὶ τῶν ἰδία συμφερόντων ἑκάστω: δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση, η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο ὅτι, για να δηλώσει αντικειμενική κρίση, εκφέρεται με οριστική (κανονικά, διότι το ρήμα εξάρτησης χαλεπόν ἔστι εἶναι αρκτικού χρόνου), που δηλώνει το πραγματικό (κρίσεως) και λειτουργεί ως αντικείμενο του απαρεμφάτου γνῶναι.

Ισοδύναμη συντακτική μορφή είναι η κατηγορηματική μετοχή, επειδή ο ρηματικός τύπος εξάρτησης γνῶναι είναι γνώσεως:

τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς οὔσας οὐ περὶ πολιτείας, ἀλλὰ περὶ τῶν ἰδία συμφερόντων ἑκάστῳ.

Γ3γ.

εἴ τις αὐτοῖς ἐγίγνετο ὠφέλεια τῶν πραγμάτων μεταπεσόντων: Δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, ἡ οποία εἰσάγεται με το σύνδεσμο εἰ, ἀρα εἶναι ολικῆς ἀγνοίας, μονομελῆς· ἐκφέρεται με οριστική (κανονικά, διότι το ρήμα εξάρτησης χρή εἶναι ἀρκτικού χρόνου), που δηλώνει το πραγματικό (κρίσεως) και λειτουργεῖ ως ἀντικείμενο στη μετοχή ζητούντας.